

käsitlee Henry Biaudet'a ja Liisi Karttusta historiantutkijoina Roomassa viime vuosisadan alussa sekä heidän ikuiseen kaupunkiinsa perustamaansa suomalaista tutkimusretkikuntaa.

Garritzen on tarttunut vähän tutkittuun mutta kiinnostavaan ja monisyiseen aiheeseen, josta ei vastakkainasetteluja ja ristiriitoja puutu. Erityisesti Henry Biaudet'a on pidetty hyvin hankalana ja erikoisena persoonana, jonka temppaukset eivät jättäneet ketään kylmäksi. Liisi Karttunen on Biaudet'n rinnalla saanut osansa tästä negatiivisesta julkisuudesta, eikä vähiten siksi, että hän ajan tapojen vastaisesti muutti ulkomaille virallisesti naimisissa olleen miehen mukana. Henkilökohtaisten skandaalien takia Biaudet'n ja Karttusen tieteelliset meriitit ovat usein jääneet taka-alalle heistä puhuttaessa. Väittelijä ottaa tutkimustehtäväkseen selvittää Biaudet'n ja Karttusen tekemää tutkimustyötä ja asettaa se ilman intohimoja oikeaan kontekstiinsa – niin kansainvälisessä tutkijayhteisössä Roomassa kuin kotimaassaan Suomessa.

Teos liikkuu ajallisesti 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä. Työ lähtee liikkeelle siitä, kun Biaudet matkustaa ensimmäistä kertaa Roomaan tekemään tutkimustyötään (1902) ja päättyy siihen, kun Karttunen ei Biaudet'n kuoleman (1915) jälkeen saa omaa tieteellistä uraansa luoduksi.

Työn rakenne peilaa suurelta osin tätä kronologista kaarta. Teoksen kaksi ensimmäistä lukua ovat johdannollisia, joissa lukijaa perehdytetään tutkimustematiikkaan, metodeihin, lähdeaineistoon ja käsitteisiin sekä tutkimustyön keskiössä olleeseen Vatikaanin salaiseen arkistoon. Kuudessa niitä seuraavassa luvussa tekijä tarkastelee tiukkaan lähdeanalyysiin perittyä tutkimuksen keskushahmojen elämää ja tieteellistä toi-

mintaa. Aluksi väittelijä selvittää kolmen luvun verran Biaudet'n ensimmäistä Rooman-matkaa ja hänen tietään nuoresta poliittisesta aktivistista historian tohtoriksi vuosina 1902–1906 ja sitten kolmen luvun verran Biaudet'n ja Karttusen yhteistä taivalta "Suomalaisena tutkimusretkikuntana" Roomassa ja lähteiden parissa vuosina 1907–1915.

Seuraavat kaksi käsittelylukua erottuvat muusta työstä temaattisen otteensa vuoksi. Niistä ensimmäisessä "Retkikuntalaisissa" on henkilöhistoriallinen ote ja siinä käydään läpi kunkin retkikuntalaisen elämä, tieteelliset saavutukset sekä tehtävä retkikunnassa. Sitä seuraa otsikolla "Biaudet'n ja Karttusen tutkimustyö 1907–1915" varsin pitkä luku, jossa pariskunnan tekemisiä seurataan temaattisesti: asema katolilaisessa tutkijaverkostossa, nuntiatuurajulkaisut, Simancasin matka ja opaskirja, lähdejulkaisut, aputieteet sekä lopuksi tutkimus Kustaa Eerikinpoika Vaasasta.

Väitöskirjassa palataan vielä kronologiaan viimeistä edeltävässä luvussa, jossa käsitellään retkikunnan rahoituksen päättymistä, Biaudet'n ennen aikaista kuolemaa ja siitä seuranneita juridisia ongelmia sekä Karttusen toteutumattomia yrityksiä jatkaa tieteellistä uraansa Roomassa. Kaiken päättää loppuluku, jossa tekijä vetää yhteen tutkimuksensa tulokset.

Kaksi temaattista lukua katkaisevat hieman työn kronologisen jatkumon, mutta temaattiset luvut puolustavat paikkaansa, sillä niiden sisältöä olisi ollut vaikea ympätä loogisesti kronologiseen esitykseen. Työn sisäisen logiikan kannalta olisi ehkä ollut parempi ratkaisu siirtää lopun kronologinen luku muiden kronologisten lukujen päätteeksi ja ottaa temaattiset luvut viimeiseksi, jolloin ne eivät olisi katkaisseet kronologisen esityksen kaarta. Toisaalta viimeinen kronologinen luku voidaan nähdä

Lähteiden lumoissa ikuisessa kaupungissa

Elise Garritzen: Lähteiden luumoamat. Henry Biaudet, Liisi Karttunen ja suomalainen historiantutkimus Roomassa 1900-luvun alussa. *Bibliotheca Historica* 130, SKS, Helsinki 2011. 373 s.

Elise Garritzenin yleisen historian väitöskirjaksi tarkoitettu tutkimus

myös eräänlaisena epilogina työlle, mikä puolustaa sen paikkaa teemaattisten lukujen perässä.

Pääasiassa kronologisesta esitystavasta huolimatta Garritzenin teos ei missään nimessä ole Biaudet'n ja Karttusen biografia, vaan, kuten tekijä itsekin sivulla 13 huomauttaa, tieteellinen tutkielma, jossa työparin toimintaa tulkitaan objektiivisesti sen omassa kontekstissa.

Biaudet'n ja Karttusen tutkiminen historianantutkijoina on relevantti ja tärkeä tutkimusaihe, sillä sitä kautta on mahdollista pohtia laajemmin historianantutkimukselle 1900-luvun alun metodologisessa ja ideologisessa myllerryksessä asetettuja arvoja, tavoitteita, normeja ja rajoja. Selvittääkseen tätä kaikkea, väittelijä lähestyy aihettaan kolmen näkökulman kautta: historiografian, historianantutkimuksen poliittisuuden sekä tiedeyhteisöjen rakentumisen. Asettamalla retkikunnan jäsenet omaan lokeeroonsa kaikissa näissä tärkeissä kysymyksissä tekijä pyrkii selvittämään, millaisia historianantutkijoita Biaudet, Karttunen sekä muut tutkimusretkikunnan jäsenet olivat sekä miten ja miksi he tutkivat ja tulkitsivat historiaa niin kuin he sen tekivät. Kaikki kolme näkökulmaa ovat perusteltuja ja tarjoavat hedelmällisen keinon saada kokonaiskuva mutkikkaasta asiakokonaisuudesta.

Ensimmäinen, historiografinen, näkökulma on työssä ehkä kaikkein laajin. Sen kautta tekijä paneutuu Biaudet'n ja Karttusen tutkimustyöhön ja niiden tuloksiin. Tässä hän ei pitäydy ainoastaan heidän tieteellisten julkaisuidensa analyysiin, vaan perehtyy myös niiden vastaanottoon sekä kotimaassa että ulkomailla. Tätä kautta tekijä pyrkii määrittelemään tutkimusryhmän asemaa suomalaisessa (tai ehkä oikeammin suomalais-pohjoismaisessa) ja kansainvälisessä (tämän työn kohdalla pääasiassa roomalaisessa) tiedeyhteisössä.

Tätä näkökulmaa pohjustaessaan tekijä selvittää historianantutkimuksen historiaa ja suuntauksia tutkimuksen aikakaudella. Erityiskiinnostuksen kohteena työssä on Vatikaanissa tehty historianantutkimus ja sen suuntauksat ja niiden keskinäinen taistelu. Vatikaanin salainen arkisto nimittäin avasi ovensa tutkijoille 1880-luvun alussa, mistä sai alkunsa historioitsijoiden ryntäys Roomaan ja uuden lähdemateriaalin pariin.

Samanaikaisesti eri puolilla Eurooppaa alkanut kansallisesti painottunut historianantutkimus ryhtyi käyttämään hyväksi uusia lähteitä, mistä aiheutui erilaisia kiistoja – joista hyvänä esimerkkinä Henry Biaudet'n revisionistiset tulkinnat Ruotsin kuningas Juhana III:n politiikasta. Vastikään tutkijoille avatut Vatikaanin lähteet ja ajatus niiden kertakäyttöisyydestä aiheuttivat kiistaa ja klikkejä eri maiden tutkijaryhmien kesken. Kiistat (joihin suomalainen retkikuntakin osallistui) päättyivät lopulta, kuten väittelijä on osoittanut, konsensusratkaisuun, niin kutsuttuun prioriteettioikeuteen lähteiden käytössä – joka kuitenkin toimi vain periaatteessa.

Garritzenin työn toisena näkökulmana oleva historianantutkimuksen poliittisuus tuo esille kysymyksen siitä, miksi historiaa tutkittiin 1900-luvun taitteessa. Käsittelyn kohteena ovat myös kysymykset siitä, millaisia motiiveja tutkijoiden töiden tai heitä kiinnostavien kysymyksenasettelujen taustalta löytyi ja miten erilaiset poliittiset tavoitteet heijastuivat tutkimustyöhön ja sen tuloksiin – ja toisaalta myös tutkimusten reseptioon. Väittelijä asettaa tämän näkökulman kautta suomalaisten tutkimustyön omaan poliittiseen aikalaistekstiinsä. Tämä näkökulma on työssä myös hyvin edustettuna, koska – kuten Garritzen työssään osoittaa – poliittiset mielipiteet ja tarkoitukset ovat hyvin vankasti ohjanneet Biaudet'n historianantutkimusta ja sen

mukana myös hänen ja hänen tutkimusryhmäläistensä historianantutkimintoja.

Toisaalta tekijä osoittaa myös, että Biaudet ei ollut ainoa aikalaisistaan, joka on käyttänyt historiaa omien poliittisten tarkoituseriensä ajamiseen. Tämä on näet ollut hyvinkin kansainvälinen tendenssi. Kaikki eivät tosin ehkä ole olleet aivan niin kärkeviä mielipiteissään kuin Biaudet omissa analyyseissään 1590-luvun tapahtumista Suomessa sekä erityisesti hänen kirjoittaessaan suuresti inhoamastaan ja halveksimastaan Ruotsin kuningas Juhana III:sta.

Kolmas työn näkökulma on Biaudet'n ja Karttusen sekä muiden suomalaisen tutkimusretkikunnan jäsenten asettaminen osaksi oppinutta yhteisöä Suomessa. Tässä analyysissä keskiöön nousee erityisesti Helsingin yliopisto ja sen historiallis-kielitieteellinen osasto, missä yhteistyötä hankaloitti ja mutkisti kielipolitiikka sekä yksittäisten henkilöiden väliset tulehtuneet suhteet. Tekijä on osoittanut väitöskirjan kuluessa hyvin yksityiskohtaisesti, miten henkilöiden yhteensopimattomuudesta aiheutui niin hankalia tilanteita, että ne viivästyttivät ja joskus jopa estivät tutkijoita urallaan. Yliopistolla näyttiin kiistelevän kaikesta: väitöskirjojen tai dosentuurihakemusten hyväksymisistä, virkanimityksistä sekä matka- ja muiden apurahojen antamisesta. Biaudet'n, Karttusen sekä muidenkin työryhmän jäsenten nimet ovat tulleet kaikki esille yhdessä tai useammassa tämänkaltaisessa kiistassa. Toisaalta Garritzen huomauttaa myös vankkaan lähdeanalyysiin tukeutuen, että he eivät suinkaan olleet ainoita tutkijoita, jotka joutuivat välikappaleiksi professorien välisissä arvovaltakistoissa, vaan että kiistely on ollut ennalta luultua laajempaa ja yleisempää.

Garritzenin tutkimusta ei varmastiakaan ole helpottanut se, että sen avainhenkilö, Henry Biaudet,

ei ole jättänyt jälkeensä helposti tulkittavaa lähdeaineistoa. Tekijä onkin huomauttanut, että Biaudet'n kirjeenvaihto on varsin vaikeasti tulkittavaa oman ristiriitaisuutensa vuoksi – mistä aiheutuu mahdollisuus hyvinkin erilaisiin tulkintoihin. Väittelijä ei kuitenkaan ole joutunut nojautumaan tutkimuksessaan ainoastaan Biaudet'ltä säilyneeseen lähdemateriaaliin, vaan hän pohjustaa tutkimuksensa ja argumentaationsa laajalle lähde pohjalle, jota hän käyttää erittäin tarkasti.

Historiantutkimukselle tyypillisten "tavanomaisten" arkistolähteiden, kuten kirjeiden tai asiakirjojen lisäksi Garritzen käyttää tutkimuksessaan hyväksi muutakin lähdeaineistoa. Merkittävän sijan saa tutkimuksen kohteena olevan tutkimusretkikunnan tieteellinen tuotanto sekä sen reseptio aikakauden tieteellisissä aikakauskirjoissa. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty lähteenä sanomalehtiaineistoa ja muuta aikalaiskirjallisuutta sekä haastatteluja. Harmi kuitenkin, että tekijä on johdannossa esitellyt vain pienen osan käyttämästään lähdeaineistosta tai koluamistaan arkistoista.

Työn kuluessa väittelijä osoittaa hallitsevansa ei ainoastaan lähdemateriaalinsa, vaan myös aiheeseen liittyvän tutkimuskirjallisuuden. Tyypillisestä historian väitöskirjasta poiketen Garritzen ei ole sisällyttänyt johdantoon erillistä alalukua varhemmasta tutkimuksesta ja sen trendeistä, vaan esittelee varhaisempaa tutkimusta sekä keskustelee sen kanssa läpi koko teoksen. Mielestäni tekijä onnistuu tässä mainiosti ja hän kykenee myös työnsä kuluessa täydentämään varhemmassa tutkimuksessa olleita aukkoja ja oikomaan virheitä. Hyvä esimerkki on jo yllä mainittu tekijän tuoma uusi aspekti Helsingin yliopiston historiaan. Erikoismaininnan arvoinen on myös seikka, että Garritzen ei ainoastaan pitäydy oman tutkimusai-

heensa arviointiin, vaan kykenee keskustelemaan myös Biaudet'n ja Karttusen tutkimusteemoista tehdyn uuden tutkimuksen kanssa. Esimerkkinä tästä on tekijän huomio sivulla 169 siitä, miten Mirkka Lappalaisen kiinnostava huomio suunnitelmista Suomen mahdollisesta liittämisestä Puolaan 1500-luvun lopulla ei olekaan uusi tutkimustulos, vaan retkikuntalaiset ovat kirjoittaneet asiasta jo lähes sata vuotta aikaisemmin. Vanhemmat tulokset ovat vain jääneet unohtuiksiin – mahdollisesti koska tutkimusretkikunnan teoksia ei niiden poliittisuuden vuoksi ole arvostettu eikä luettu Suomessa.

Garritzenin väitöskirja on kaikin puolin mallikas tutkimus. Ainoa pienen huomautuksen paikka on loppupäätelmissä, joissa tekijä ei oikein tee täyttä oikeutta hienolle tutkimukselleen. Tekijä vetää luvussa yhteen työssä käsitellyjä asioita, mutta tekee sen hyvin vaatimattomasti eikä alleviivaa kunnon työnsä kiinnostavia tuloksia.

Lisäksi työstä on jäänyt analysoimatta eräs aspekti, nimittäin tutkimusretkikunnan työskentely muissakin eurooppalaisissa arkistoissa eikä vain Roomassa tai Simancasissa. Tämä on sääli, sillä asia nousee esille useissa kohdin työn kuluessa ja tekijä jopa palaa siihen johtopäätöksissään. Eräs mahdollisuus tähän olisi ollut lisätä siitä oma alalukunsa Biaudet'n ja Karttusen tieteellisestä toiminnasta kertovaan temaattiseen lukuun – siitä huolimatta, että työ jo nykyisellään on sivumääräisestikin varsin laaja.

– KIRSI SALONEN